

Адметная рыса роднага пейзажу для героя паэмы «Таміла» — рака Нёман, якая злучае яго з малой радзімай, бо на нёманскіх берагах прайшло дзяцінства, у прынямонскай вёсцы жылі бацькі, блізкія людзі, якія, як увогуле беларускія сяляне, вылучаліся працавітасцю, добрасумленнасцю, гуманнасцю. Дзе б чалавек ні быў, ён усё ж імкнецца на сваю малую радзіму. Яго прываблівае ўсё тое, што акружала яго з маленства:

Дзякаваць Богу! Хоць клопат вярэдзіць,
Ды я ўсё ж вярнуўся да ніў прадзядоўскіх.
Вітай мяне, Нёман, стары мой суседзе!
Вітай жа мяне, прынямонская вёска... [2, с. 91].

Восеньскі пейзаж у паэме Вінцэся Каратынскага выклікае сум, песімістычныя думкі, нібыта прадвешчае трагічны фінал твора. Жыццё нялітасцівае да Тамілы, да яго ўнукаў, якія засталіся сіротамі:

Настылае сонца восені позняй
За борам сівым раўнадушна знікае.
Зара залаціцца ў чырвані рознай,
Ляціць у блакіт за малітвай ратая [2, с. 93].

Заклучэнне. Вінцэсь Каратынскі ў творах «Уставайма, братцы!...» і «Таміла» пераважна выкарыстоўвае рэалістычныя апісанні прыроды ў спалучэнні з элементамі псіхалагічнага пейзажу для раскрыцця як уласных перажыванняў, так і перажыванняў сваіх герояў.

Спіс цытаваных крыніц

1. Беларуская літаратура і свет: ад эпохі рамантызму да нашых дзён : папуляр. нарысы. — Мінск : Радзёла-плюс, 2006. — 574 с.
2. *Каратынскі, В.* Творы : для старэйшага школьнага ўзросту / В. Каратынскі ; уклад., прадм. і камент. У. Мархеля. — Мінск : Маст. літ., 2009. — 334 с.
3. Літаратура Беларусі XIX стагоддзя : анталогія / уклад.: К. А. Цвірка, І. С. Шпакоўскі, К. У. Антановіч ; навук. рэд. А. В. Мальдзіс. — Мінск : Беларус. навука, 2013. — 862 с.
4. Паэтычны слоўнік / В. Рагойша. — 3-е выд., дапрац. і дап. — Мінск : Беларус. навука, 2004. — 576 с.
5. Слоўнік літаратуразнаўчых тэрмінаў : дапам. для настаўнікаў / М. А. Лазарук, А. Я. Ленсу. — Мінск : Нар. асвета, 1983. — 191 с.
6. Тэорыя літаратуры : дапам. для студэнтаў філалаг. спецыяльнасцей ВНУ / В. І. Яцухна ; М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь, Гомел. дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны. — Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2006. — 279 с.

УДК 821.161.3:82-3

Л. А. Жураўлёва

Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Баранавічы

МЕСЦА ПАНЯЦЦЯ «ЭКФРАСІС» У СУЧАСНЫМ НАВУКОВЫМ ТЭЗАЎРУСЕ

Уводзіны. Ва ўсе часы існавала ўзаемасувязь паміж рознымі відамі мастацтва, што тлумачыцца агульнасцю іх мэт. Найбольш заўважнай з'яўляецца сувязь паміж літаратурай і выяўленчым мастацтвам, якія разнастайнымі спосабамі вобразна адлюстроўваюць рэальнасць, перадаюць думкі і пачуцці стваральнікаў, уздзейнічаюць на розум і пачуцці тых, хто ўспрымае іх творы [1, с. 29]. У пераходных перыяды, калі ў структуры і свядомасці грамадства адбываюцца значныя змены, перад мастацтвам паўстае задача «пабудаваць новую, г. зн. сучасную мадэль свету і знайсці ў ім месца чалавеку» [2, с. 37]. Гэта патрабуе ад мастацтваў пэўнага збліжэння, падтрымкі. Адной з форм такога збліжэння з'яўляецца слоўнае апісанне твора мастацтва — экфрасіс (грэч. *ek* за межы чаго-небудзь, *phrases* гаварыць) [3]. Увага сучасных даследчыкаў да феномена экфрасіса настолькі ўзрасла — пра гэта сведчаць шматлікія публікацыі, канферэнцыі і сімпозіумы, прысвечаныя дадзенай праблеме, — што ёсць падставы гаварыць пра «экфрасычны бум» [6, с. 252].

Асноўная частка. Экфрасіс — адна з формаў узаемадзеяння паміж творамі літаратуры і выяўленчага мастацтва [1, с. 29]. Аўстрыйскі лінгвіст Леа Шпітцар вызначыў яго як «паэтычнае апісанне карціны ці скульптуры... узнаўленне пачуццёва адчувальных аб'ектаў творчасці пры дапамозе слоў» [4, с. 7]. Экфрасіс мае багатую гісторыю і глыбокія карані: першапачаткова ён быў рытарычным тэрмінам, які выкарыстоўваўся старажытнымі грэкамі для абазначэння візуальнага адлюстравання аб'екта, што падлягаў дэталёваму апісанню; перадачы ўласцівасцей і якасцей прадмета, знешнасці, пары года, месца і г. д. Самы красамоўны прыклад экфрасіса ў антычнай літаратуры — апісанне шчыта Ахіла ў 18-й песні «Іліяды» Гамера, дзе больш чым у ста дваццаці радках апісваецца, што будзе адлюстравана на шчыце, калі яго выкуе Гефест.

Першая ж сур'ёзная заява пра тое, што жывапіс і паэзія ўзаемазвязаны, зроблена Сіманідам Кеоскім (каля 556 — каля 467 да н. э.), адным з найбольш вядомых прадстаўнікоў грэчаскай харавой лірыкі. Ён сцвярджаў, што «паэзія — гэта гаваркая карціна, а карціна — маўклівы паэт» [1, с. 29]. Параўнанне літаратуры і жывапісу таксама можна знайсці ў творах Платона і «Паэтыцы» Арыстоцеля.

Многія філолагі абмяжоўваюць прымяненне экфрасіса эпохай Адраджэння ў еўрапейскай літаратуры. Аднак гэты прыём можна знайсці і ў творах XVII—XX стагоддзяў пад аўтарствам У. Эка, Э. Т. А. Гофмана і А. дэ Бальзака. Адным з самых яркіх прыкладаў з’яўляецца раман «Партрэт Дарыяна Грэя» О. Уайльда, дзе партрэт галоўнага героя адыгрывае ключавую ролю ў аповедзе. Яскравы ўзор экфрасіса — раман В. Гюго «Сабор Парыжскай Божай Маці». Гэты твор пра адну з самых велічных пабудоў чалавецтва, і лёсы людзей, што чыняцца ў яго сценах, служыць толькі адной мэце: паказаць разнастайнасць божага храма ў Парыжы [5].

Рубеж XX—XXI стагоддзяў характарызуецца такімі важнымі сацыякультурнымі зменамі, як развіццё камп’ютарных тэхналогій, якія робяць даступным у віртуальным варыянце ўсё культурнае багацце чалавецтва, а таксама кампрэсія сыходзячай у мінулае культуры, у выніку чаго ідэя духоўнага дыялогу з творам рэдуцыруецца да абмену інфармацыяй. Безумоўна, гэтыя змены адбіліся і на разуменні экфрасіса, што робіцца асабліва прыкметным на фоне яго традыцыйных рысаў, вылучаных Т. Аўтуховіч. Па-першае, традыцыйны экфрасіс утрымлівае выразнае апісанне канкрэтнага твора візуальнага мастацтва; па-другое, ён мае на ўвазе тлумачэнне артэфекта, у чым праяўляецца ўстаноўка на культурную асвету чытача; па-трэцяе, уключае ў сябе не заўсёды выяўлены, але імпліцытна прысутны ў тэксе дыялог паэта з мастаком пра каштоўнасці, за якім стаіць перажытая аўтарам экфрасіса экзістэнцыйная праблема. Нарэшце, традыцыйны экфрасіс арыентаваны на вяршычныя творы мастацтва і таму ўяўляе сабой у большай ці меншай ступені герметычны тэкст з развітай сістэмай матываў, які адсылае да прасторы культуры [6, с. 255]. Працэс кампрэсіі культуры сёння адбіваецца ў экфрастычных тэкстах, у прыватнасці, у тым, што ў творах сучасных аўтараў амаль не сустракаюцца разгорнутыя апісанні твораў жывапісу, звужаецца круг імёнаў мастакоў, згадваюцца толькі знакавыя дэталі мастацкага свету, адкрытага тым ці іншым жывапісцам, або найбольш вядомыя яго карціны. Письменнік адмаўляецца ад інтэрпрэтацыі карціны, аднак пры дапамозе такой рэмінісцэнцыі «запускаецца» праца чытацкага ўяўлення. Гэта значыць, што для сучаснай літаратурнай сітуацыі характэрна згортванне экфрасіса да ўзроўню экфрастычных імпульсаў, або экфрастычных жэстаў [6, с. 258—259].

Заклучэнне. Экфрасіс, слоўнае апісанне твора мастацтва, мае багатую гісторыю і глыбокія карані. Гэта адна з форм збліжэння, узаемападтрымкі мастацтваў у пераходныя перыяды развіцця грамадства, што робіць яго актуальным у наш час. Рубеж XX—XXI стагоддзяў звужае ідэю духоўнага дыялогу з творам мастацтва да абмену інфармацыяй. Працэс так званай кампрэсіі культуры адбіўся і ў сучасных экфрастычных тэкстах, абумовіўшы згортванне экфрасіса да ўзроўню экфрастычных імпульсаў, або экфрастычных жэстаў.

Спіс цытаваных крыніц

1. Дзічкоўская, Н. Паэтыка экфрасіса ў аповесці «Лабірынты» Вацлава Ластоўскага / Н. Дзічкоўская // Роднае слова. — 2011. — № 5. — С. 29—32.
2. Муценко, Е. Г. Путь к новому роману на рубеже XIX—XX веков : монография / Е. Г. Муценко. — Воронеж : Изд.-полиграф. центр Воронеж. гос. ун-та, 2008. — 192 с.
3. “Ekphrasis” [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://en.m.wikipedia.org/wiki/Ekphrasis> . — Дата доступа: 23.10.2018.
4. Sager, L. M. Writing and Filming the Painting. Ekphrasis in Literature and Film / L. M. Sager. — Amsterdam ; N.Y., 2008. — 243 p.
5. Левоходова, К. Экфрасис — это описание произведения изобразительного искусства или архитектуры в литературном тексте: примеры [Электронный ресурс] / К. Левоходова. — Режим доступа: <http://fb.ru/article/350761/ekfrasis> . — Дата доступа: 23.10.2018.
6. Автухович, Т. Экфрастические импульсы в современной русской, белорусской и польской поэзии / Т. Автухович // Мовазнаўства. Літаратуразнаўства. Фалькларыстыка : XVI Міжнар. з’езд славістаў, Бялград, 19—27 жніўня 2018 г. : дакл. беларус. дэлегацыі / Нац. акад. навук Беларусі, Беларус. кам. славістаў. — Мінск : Беларус. навука, 2018. — С. 252—265.

УДК 821.161.1

А. С. Кабанова

*Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования
«Тамбовский государственный университет имени Г. Р. Державина», Тамбов, Россия*

ПОЭЗИЯ А. С. ГОЛОВИНОЙ: ПОСВЯЩЕНИЯ АННЕ АХМАТОВОЙ И МАРИНЕ ЦВЕТАЕВОЙ

Введение. Русская поэтесса и прозаик Алла Сергеевна Головина (1909—1987) вместе с семьёй покинула Россию сразу после революции 1917 года. Творческий путь начала в Праге, где получила образование и входила в ряд литературных объединений, в том числе в «Скит поэтов». В силу идеологических причин долгое время творчество А. Головиной оставалось неизвестным в России. В настоящее время полноценное изучение ее наследия на родине до сих пор не началось. А между тем